

Інтерактивні технології навчання у формуванні інформаційної культури фахівців зв'язку

В умовах сучасної цивілізації та посилення інтеграційних процесів у всіх сферах життєдіяльності суспільства, вдосконалення навчального процесу у вищій школі набуває особливого значення. Створення ефективних інноваційних педагогічних проектів і методик навчання зумовлюється необхідністю впровадження основних положень Болонської конвенції.

Однією з вимог вищої освіти в сьогоденні є її креативний компонент, що потребує сформованої інформаційної культури, без якої неможливо навчати і виховувати висококваліфікованих професіоналів. Враховуючи специфіку навчання фахівців зв'язку (наявність постійних інформаційних потреб особистості), розрахунок на активну співтворчість студента та викладача на її основах є достатньо актуальним в сьогоденні. Вирішення даної проблеми стає можливим за умови переведення теоретичної підготовки майбутніх фахівців зв'язку на інтерактивні методи навчання і виховання шляхом об'єднання різних дисциплін в інтегрований курс. Розробка та впровадження інноваційної методики теоретичного навчання вимагає врахування специфіки діяльності фахівців зв'язку в контексті сучасних умов.

Формування інформаційної культури на засадах інтерактивних технологій актуалізує необхідність дослідження і в подальшому використання інтеграційно-комплексного підходу до навчально-виховного процесу фахівців зв'язку.

У сучасній педагогічній думці інтерактивні технології, методологія та методика інтерактивного навчання стають предметом комплексного вивчення й аналізу.

Для дослідження даної проблеми стало необхідним звернення до публікацій, які безпосередньо стосуються технологій інтерактивного навчання, а особливо тих, що відносяться до формування комунікаційної культури особистості:

- особливості та проблеми навчання у професійно-технічних закладах засадам інтерактивних технологій, зокрема, розглядають Т. А. Антопольська, Р. С. Гуревич, Г. А. Кручиніна, І. В. Марусева, Т. А. Російчук та інші;
- психолого-педагогічні концепції щодо змісту й методів навчання в середній та вищій школах розкривають Ю. Бабанський, І. Лернер, М. Скаткін, А. Хуторський;
- освітньо-інформаційні, інноваційні технології навчання досліджують

А. М. Алексюк, І. Д. Бех, Т. Ф. Демків, І. О. Завадський, Л. С. Зазлобіна, М. В. Кларін, І. Я. Лернер, І. В. Роберт та інші;

– використання історико-стильового підходу до навчання представлено в працях В. Буцяка, Н. Голубевої, С. Петрикова, Г. Побережної, О. Рябініної, Л. Секретової та інших;

– функції, які можуть бути покладені на інформаційно-інтерактивні технології досліджують Г. А. Балл, В. М. Глушков, А. М. Довіяло, А. П. Єршов, В. Монахов та інші;

– видозміни в діяльності й характері спілкування педагог – студент при використанні інформаційних технологій виявляють Т. В. Габай, Є. І. Машбиць, О. К. Тихомиров та інші;

– концептуальні засади інформаційної культури та її проблематики розкриваються в працях В. А. Виноградова, М. В. Молоткова, Н. А. Сізінцева, Л. В. Скворцова та інших.

На сучасному етапі комплексний підхід у навчанні знаходить своє продовження в ідеї інтегрованих курсів, які складають передумови інтерактивного навчання. Інтеграцію як наукову категорію досліджують Б. Ахлибінський, Н. Депенчук, М. Іванчук, Б. Кедров, О. Сичивиця, М. Чепіков та інші. Сутність освітньої інтеграції розглядають І. Бех, Н. Гонтаровська, С. Гончаренко, О. Нижник, В. Новоблаговещенський та інші.

В дослідженнях В. М. Беспалька, М. В. Кларіна, Є. О. Полата, Г. К. Селевко акцентується увага на тому, що в умовах інформаційного суспільства впровадження новітніх освітніх досягнень, суттєвих і для формування інформаційної культури, неможливе без використання інтерактивних інформаційних технологій.

У роботах Є. І. Машбиця увага приділяється комп'ютерним технологіям навчання як «потужним засобам навчання» та особливо підкреслюється, що «жоден технічний засіб не може зрівнятися з ними і ці можливості ще не розкриті до кінця, але й те, що відомо, вселяє великі надії» [1, с. 11].

Виходячи з даної позиції, Є. І. Машбиць обґрунтовує можливості формування творчо здібної особистості, яка набуває і певної ланки інформаційної культури.

На основі аналізу наукових праць можливо виявити, що теоретичні й методичні аспекти використання інтерактивних технологій для формування інформаційної культури студентів, зокрема фахівців зв'язку, є недостатньо висвітленими. У свою чергу, це не дозволяє створити певну уяву про концептуальні засади їх використання як дієвих засобів у навчально-виховному процесі.

Актуальність даної проблеми, не розглянуті і не розкриті аспекти, її недостатня теоретична та методична розробленість, а також потреби сучасної освітньої практики зумовили вибір теми дослідження.

Метою даної статті є розкрити специфіку сучасних інтерактивних технологій навчання та обґрунтувати їх ефективність у формуванні інформаційної культури фахівців зв'язку.

У ХХІ столітті соціально-інформаційний, соціально-економічний, науково-технічний та культурний прогрес виявив диспропорції та протиріччя розвитку інформаційної цивілізації. Саме тому прагнення до рівноваги призвело до активізації процесів інтеграції, спеціалізації та глобалізації, а головне – до впевненості про необхідність формування інформаційної культури нового рівня.

Фактично в культурних цінностях інформаційного суспільства важливою домінантою є інформаційна культура на засадах інтерактивних технологій та освітніх моделей.

Насьогодні суттєво збільшилася кількість інформації, яку повинен засвоїти майбутній фахівець, а тому впровадження інтерактивних технологій є достатньо актуальним в освіті. Безумовно, що це потребує і певної інформаційної культури нового рівня та якості. Однією із складових інформаційної культури є вміння оперування фахівців з інформацією, що дало поштовх до реорганізації освіти для забезпечення нового рівня якості підготовки спеціалістів, здатних при розв'язанні проблеми орієнтуватися у величезній кількості інформації, що стала доступною, і правильно її використовувати, формування гнучкої системи підготовки фахівців із швидкою адаптацією до змінних умов професійної діяльності, так як значимими являються такі пріоритети, як «висока професійна підготовка, ґрунтовні знання та практичні навички фахівців», – зазначає, зокрема, Р. С. Гуревич [2, с. 9].

Найважливіше завдання сучасної системи професійної та вищої освіти полягає в тому, щоб підготувати і виховувати фахівців, здатних включитися в якісно новий етап розвитку суспільства, тісно пов'язаний з інформатизацією, сформувати в них потребу в постійному самовдосконаленні, створити передумови для їх безперервної самоосвіти.

В освіті нового рівня пріоритетним визнається формування «особового знання», що не втрачається з віком, а безперервно зростає. Одним із інтерактивних засобів формування особового знання є організація продуктивного діалогу з текстом – інформацією або з іншим суб'єктом. Саме в

діалозі зростає інформація та «якісно перетворюються» суб'єкти діалогу. Важливим способом формування особового знання визначається уміння вчитися, самостійно шукати, здобувати та набувати нових знань. В цілому, формування особового знання, діалогу, прагнення до саморозвитку студентів – ці процеси є невід'ємними від становлення «творчої суб'єктивності» викладача та студента. При цьому, характерне зауваження А. Дістевега, що «поганий вчитель підносить істину, а добрий – вчить її знаходити» [3, с. 158].

У загальному вигляді можна окреслити суттєві завдання для сучасної системи вищої освіти, які пов'язані з формуванням інформаційної культури: розвиток багатовимірної, різносторонньої духовно багатой особистості, здатної до самостійної творчості та високоякісної роботи; виховання особи вільної та відповідальної, здатної постійно в процесі життя робити вибір із широкого спектру можливостей і нести за нього відповідальність; формування такого професіоналу, який не тільки готовий до постійних змін життя (місця проживання, роботи, способу життя тощо), але й активно їх ініціює; розвиток інформаційної культури студентів, причому не статичної, а тієї, що розвивається динамічно, постійно удосконалюється; освіта настільки повинна бути фундаментальна, що в перспективі дозволяє людині на її базі, на основі багажу фундаментальних наук, адаптуватися до нових технічних засобів, технологій, а при необхідності – змінювати професійну орієнтацію.

Таким чином, важливою та обов'язковою складовою цілісного, гармонійного та всебічного розвитку особистості є її духовні надбання та професійна компетентність. Культурологічна освіченість студентів – їх інформаційна культура – прямо пропорційно залежить від професіоналізму педагогів, а також методів і методик навчання та виховання. Розробка і впровадження ефективних новітніх технологій та інноваційних методик відповідно до потреб часу є пріоритетними. Актуальним при цьому залишається врахування специфічних особливостей фахової діяльності студентів у контексті їх майбутньої діяльності.

На діалектичній взаємодії творчості та пізнання базується унікальність професії спеціалістів зв'язку. Вона творча за своєю сутністю та вимагає наявності у фахівців зазначеної галузі істинно творчих умінь.

На основі інтерактивних методів навчання студенти повинні аргументовано формулювати своє бачення вирішення проблемних ситуацій, застосовувати теоретичні знання на практиці, та, головне, в них повинна формуватися та бути в подальшому сформована інформаційна культура необхідного рівня.

Сучасною засадою в оптимізації технології навчання та перебудови особистісних установок викладача є розуміння навчального процесу як діалогу особистостей – викладача й студента, які є суб'єктами процесу педагогічної дії. Креативно-комунікативний компонент орієнтує на оволодіння комунікативними та практично-творчими вміннями й навичками. Одним із завдань є розкріпачення студентів від творчої скутості, залучення їх до активної роботи по створенню, написанню власних доробків.

Досить дієвим і вагомим дидактичним принципом у методиці є принцип наочності, який базується на чітко зафіксованих закономірностях: людські органи мають різний рівень чуттєвості стосовно зовнішніх подразників.

Найбільш емоційно привабливим і професійно необхідним в інноваційному навчанні стало застосування викладачем імітаційних активних методів, а саме: аналіз конкретних ситуацій, імітаційні вправи, індивідуальний тренаж, ділові ігри, розігрування ролей, ігрове проектування. Саме вони є найбільш суттєвими в професійній направленості навчального процесу вищого навчального закладу, бо є важливим засобом орієнтації студента на такі цінності, як досконале засвоєння майбутньої спеціальності, оволодіння професійною майстерністю, створення нових, більш цінних, алгоритмів діяльності.

Актуальності набуло й навчання в співробітництві, тобто модель використання малих груп студентів. Навчальні завдання структуруються таким чином, що всі члени команди являються взаємозв'язаними та взаємозалежними та при цьому достатньо самостійними в оволодінні матеріалом та розв'язанні задач. Викладач виявляється вільним і здатним до маневру на занятті. Він може більше уваги приділити окремим студентам або групі. Разом з тим, у потрібний момент він може об'єднати всіх студентів групи, дати необхідні пояснення тощо.

Особливої актуальності в навчально-виховному процесі набуло створення розвивальної ситуації. Основним функціональним полем розвивальної ситуації в навчальному закладі є аудиторні та практичні заняття, де взаємодіють викладач і студент. Застосування методів активізації в навчанні дає змогу реалізувати принципи концепції викладання: проблемність, узгодженість та системність цілям навчання; орієнтованість на наявний досвід слухачів, націленість на самонавчання, професійна орієнтованість, зворотній зв'язок. При цьому, досягається мета використання цих методів: активізація сприйняття; активізація діяльності; формування соціального досвіду в процесі навчання; формування рис особистості, їх розвиток, що дає підстави – виявити лідерів, використати індивідуальний підхід для диференціації роботи.

Помітним явищем у викладанні постає використання елементів проблемного навчання, яке й було призначено сприяти активізації пізнавальної діяльності студентів в індивідуалізації навчання. На практиці проблемне навчання реалізовувалося у вигляді проблемного викладання деяких розділів навчального матеріалу, а також вирішення проблемних завдань, в основному за рахунок активної участі студентів у роботі творчих груп, підготовки доповідей для участі в конференціях та конкурсах.

Використання нетрадиційних методів викладання є актуальним і раціональним одночасно, тому що вони дозволяють вирішити низку суперечностей, а саме: між орієнтацією на систему знань як основу підготовки фахівця високого рівня та його особистісним розвитком; між традиційним підходом до оцінки якості підготовки спеціаліста та соціальним оточенням сучасного освітнього простору.

Досвід засвідчує, що впровадження та застосування сучасних інноваційних технологій досить складний та неоднозначний процес, бо потребує перебудови та переорієнтації відношення до навчального циклу всіх його суб'єктів.

Впливовими формами для підвищення якості знань студентів вважаємо впровадження ігрових ситуацій, які передбачають використання творчих зусиль всіх учасників навчально-виховного комплексу. Особливо значна роль конкретно-практичних ситуацій для майбутніх спеціалістів зв'язку, що пов'язано із специфікою їхньої діяльності. Ці ситуації дозволяють виховувати людину нової формації. Вирішення проблеми навчання й виховання такої людини уможлиблюється за умови переведення теоретичної підготовки майбутніх фахівців зв'язку на ігрово-стильову основу шляхом об'єднання різних дисциплін в інтегрований курс.

Формування інформаційної культури на ігрово-стильовій основі актуалізує необхідність використання комплексного підходу до навчального процесу фахівців зв'язку. Переведення теоретичної підготовки майбутніх фахівців зв'язку на ігрово-стильову основу є дуже складним і багатоаспектним завданням, що потребує пошуку нових технологій та оптимізації існуючих методик. Серед актуальних напрямів удосконалення освіти провідне місце займає розробка та застосування комплексного підходу до процесу навчання та виховання, що відповідає нагальним потребам розвитку суспільства.

Наявність проаналізованих методик доводить, що ігрово-стильовий підхід володіє великим педагогічним потенціалом. Вивчення існуючого досвіду застосування окресленого підходу належним чином сприятиме

розробці методики теоретичного навчання майбутніх фахівців зв'язку.

Методика теоретичної підготовки майбутніх фахівців зв'язку на ігрово-стильовій основі буде ефективною за таких умов: усвідомлення студентами значимості вміння орієнтуватися в особливостях культур, засвоєння ґрунтовних та спеціальних знань та підкріплення їх практикою, оволодіння аналітичними, комунікативними та практично-творчими вміннями та навичками в ігрово-стильовому ключі.

На основі дослідження та аналізу проблем впровадження та застосування інтерактивних новітніх технологій в сучасній вищій школі стає можливим розроблення концептуальних засад інтерактивного навчально-виховного комплексу формування інформаційної культури майбутніх фахівців зв'язку.

На основі проведеного дослідження стало можливим зробити певні узагальнення та висновки:

1. Інтерактивні технології, методи та методика навчання в сучасній вищій освіті – це не стільки ретрансляція знань, скільки формування творчої особистості, яка самостійно здобуває знання, що формує і її інформаційну культуру;

2. Інтерактивні технології навчання є певним видом комунікативної співтворчості всіх учасників навчально-виховного процесу;

3. Інформаційна культура нового рівня майбутніх фахівців зв'язку може якісно формуватися на засадах «інтерактивності» – співтворчості в усіх вимірах: «людина – людина», «людина – техніка – людина», «людина – техніка – людина – техніка», так як у цьому вимірі закладається основа повноцінного співіснування «теорії та практики» (раціональності та емоціональності), «психічного та фізичного» тощо;

4. Інтерактивні технології як «творчо-ігрова діяльність» є «творчо-ігровими», що передбачає пошуки нетрадиційних методів і форм до вирішення поставлених завдань та проблем;

5. Для фахівців зв'язку, як постійно діючих з інформацією в різних її видах і проявах, особливо важливим є сформоване «інтерактивне бачення» ситуації, що виникає, постійна готовність до «гри» з інформацією на всіх рівнях;

6. У формуванні інформаційної культури фахівців зв'язку «інтерактивні технології» виступають одним з головних компонентів навчання та виховання, так як вся інформація, що задіяна в навчальному процесі, повинна бути ефективною – задіяти всі «креативні якості особистості», передбачати постійну співтворчість – гру як діяльність, за рахунок чого досягається кінцевий «якісний результат»;

7. У результаті дослідження виявлено, що одним із оптимальних шляхів вирішення проблеми переведення теоретичної підготовки майбутніх фахівців зв'язку на ігрово-стильову основу є застосування комплексних форм навчання, а саме об'єднання теоретичних дисциплін в інтегрований курс.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. У процесі подальшої її розробки заслуговують на увагу такі питання, як забезпечення взаємозв'язку між теоретичним викладанням та практикою на основі інтерактивного, по суті, ігрово-стильового підходу, обґрунтування інтеграції всіх дисциплін – сукупно теоретичного та історичного циклів, розробка методики теоретичної підготовки на ігрово-стильовій основі – тих аспектів, що формують інформаційну культуру саме фахівців зв'язку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Машбиц Е. И. Компьютеризация обучения: проблемы и перспективы / Е. И. Машбиц. – М. : Знание, 1986. – 80 с.
2. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах : монографія / Р. С. Гуревич ; ред. С. У. Гончаренко. – К. : Вища школа, 1998. – 229 с.
3. Дистервег А. Руководство к образованию немецких учителей / А. Дистервег. – М. : Учпедгиз, 1956. – 374 с.
4. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Д. Б. Богоявленская. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 320 с.
5. Перспективні освітні технології : науково-метод. посібник / А. М. Алексюк, І. Д. Бех, Т. Ф. Демків та ін. ; Г. С. Сазоненко (заг. ред.). – К. : Гопак, 2000. – 560 с. – (Сучасна освіта України).
6. Кларин М. В. Инновационные модели учебного процесса в современной зарубежной педагогике : дис. д-ра пед. наук : 13.00.01. – М., 1995. – 365 с.
7. Образцов П. И. Психолого-педагогические аспекты разработки и применения в ВУЗЕ информационных технологий обучения / П. И. Образцов. – Орел : Орл. гос. тех. ун-т, 2000. – 145 с.
8. Берлянд И. Е. Игра как феномен сознания / И. Е. Берлянд. – Кемерово : Алеф, 1992. – 96 с.
9. Антонова С. Г. Информатизация и информационная культура личности / С. Г. Антонова // Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее : междунар. науч. конф. (Краснодар – Новороссийск, 11–16 сент. 1996 г.). – Краснодар ; Новороссийск, 1996. – С. 50–51.
10. Роберт И. В. Информационные технологии в науке и образовании / И. В. Роберт, П. И. Самойленко. – М., 1998. – 178 с.
11. Козаков В. А. Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах / В. А. Козаков, Д. І. Дзвінчук. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2003. – 137 с.